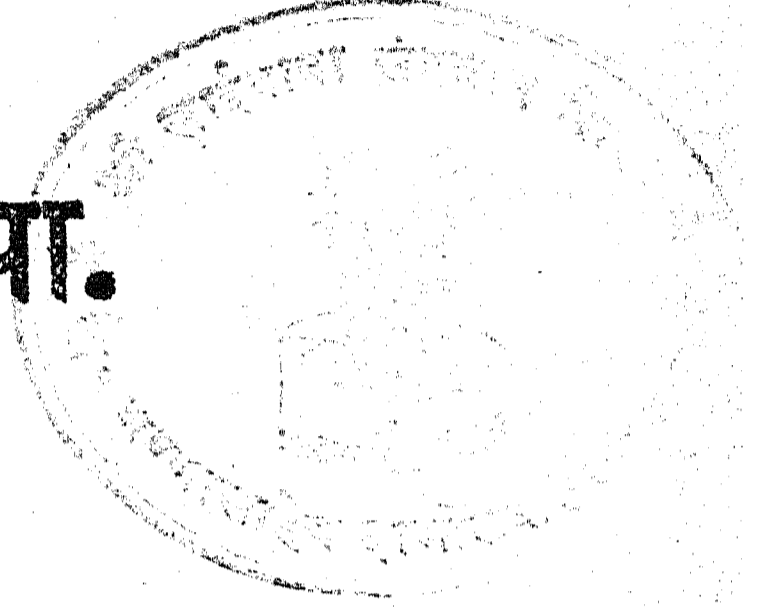

श्री

तुकारामबाबा आणि त्यांचे शिष्य

यांच्या

अभंगांची गाथा.

—>0<—
“ तुकाराम तुक रामसे दोनों सेतु अभंग ।
उनका सेतू भंग गया इनका सेतु अभंग ॥ ”

तुकाराम तात्या यांनीं

तत्वविवेचक ग्रंथप्रसारक मंडळीसाठीं
छापून प्रसिद्ध केली.

भाग २ रा.

(या पुस्तकाची मालकी सन १८६७ च्या आक्ट २९ प्रमाणे प्रसिद्ध करणाराने
आपल्या स्वाधीन ठेविली आहे.)

—
सन १८८९.

मुंबईत,

“ सुबोधप्रकाश ” छापखान्यांत छापिली.

विषय	पृष्ठ.
जाणें, ब्राम्हण स्वामीपें आला त्यास करून दिले- ले अभंग	२३७
वरील अभंग व त्यांबरोबर दिलेला नारळ टाकुनि- यां ब्राम्हण आळंदीस गेल्या त्यावर स्वामीनीं ज्ञानेश्वरास पत्र लिहिलें ते अभंग	२३८
ज्ञानेश्वरांची स्तुती....	२४२
वाराणसीस यात्रा चालली तेव्हां तुकारामबावांनीं भागीरथीस पत्र धाडिलें ते अभंग	२४२
तुकारामबावांनीं वारकऱ्यांब- रोबर पंढरीनाथांस पत्र पाठविलें ते अभंग	२४३
वारकरी परत येत तोंपर्यंतची मनाची स्थिति...	२४९
वारकरी परत आल्यानंत- रचे अभंग	२५२
नामदेवाची बाकी फेडली..	२५३
सखिभाव किंवा विरहिणीचे अभंग	२५४

निर्वाण प्रकरण.

आळंदीस एकादशीस कीर्त- नकार्ळी काया ब्रम्ह कर- ण्याविषयीं संकल्प केला	२६१
--	-----

विषय	पृष्ठ.
मग शंकाकारांस उत्तर दिलें	२६१
पुनः शंकाकारांस प्रत्युत्तर दिलें	२६२
लोहगांवच्या लोकांच्या प्रे- मावरून तुकोबांचा सां- च्याकडे ओढा...	२६२
लोहगांवीं कीर्तन करीत अ- सतां परचक्रानें गांव लु- टून लोकांस त्रास दिला; तो सहन झाला नाही, म्हणून आपणांस वैकुंठीं नेण्यास देवाचा धांवा केला	२६२
आपणा स्वतःस दुःख झालें म्हणून धांवा केला नाही, लोकांचें दुःख पहावत नाहीं म्हणून धांवा केला	२६३
ऐसी देवास आण घालून देहुग्रामास येऊन सर्भो- वते संतसमुदाय असून मध्ये आपण बसले तों अकस्मात जरा प्रत्यक्ष वृद्ध स्त्रीच्या रूपें येऊन कानीं सांगितलें कीं काळ सन्निध आला....	२६५
तेव्हां तुकारामबावा परम सावध होऊन पत्र लिहून मनोदुतांहातीं शेषशयनीं श्रीनारायणास धाडिलें	२६५

विषय	पृष्ठ.
पत्र पाठविल्यानंतर ग- रुडाची, लक्ष्मीची व शेषाची प्रार्थना केली.	२६६
हे पत्र नारायणानें पाहून विष्णूस आज्ञा केली कीं, तुकारामास देहासहित वै- कुंठास आणून तेथील सुख दाखवून येथें आणून घालावा, तेव्हां विष्णुनें सनकादिकांस समाचारा- स पाठविलें २६७	२६७
तेव्हां सनकादिकांनीं तुको- बांस वृत्तांत सांगितला कीं श्रीनारायणाचे आज्ञे- वरून विष्णु तुम्हास दे- हासहित वैकुंठास न्याव- यास सत्वरच येतील असें सांगून सनकादिक वैकुंठास गेले. तेव्हां तुकोबा परम समाधान पावून अभंग बोलले २६७	२६७
वैकुंठास जाण्यापूर्वी पंढरीना- थास भेटावें ह्मणून त्यांस पत्र पाठविलें २६७	२६७
पत्र वाचतांच पंढरीनाथ, रु- क्मिणी वगैरे स्त्रिया व पुंडालिकादि भक्तांसह भे- टीस निघाले असतां तुकारामबाबांस सुचिन्हें होऊं लागलीं.... २६८	२६८

विषय	पृष्ठ.
सत्वरच आपणांस श्रीहरीचें दर्शन होईल ह्मणून तुका- रामबाबा परम संतोष पावले, इतक्यांत यमधर्मा- नें काळ्यमदुतांस आज्ञा- पिलें कीं सत्वर जाऊन तुम्ही तुकारामबाबांस न- मन करून सांगणें कीं, आपण कृपा करून यावें, ऐसें ऐकून काळ्यमदुतां- नीं येऊन तुकारामबाबांस नमून सांगितलें तेव्हां स्वामी अभंग बोलले.... २६८	२६८
ऐसें बोलून तुकारामबाबांनीं वैकुंठवासी देवानें सत्वर यावें, ह्मणून त्यांचा धांवा केला तो अभंग २६९	२६९
असा धांवा केल्यावर देव येत आहेत असें पाहिलें २६९	२६९
हे यमाच्या किंकरांनीं पाहून ते तुकारामबाबांस सो- डून पळाले २६९	२६९
याचवेळेस पंढरीनाथ आप- ल्या परिवारासह आले. २७०	२७०
ऐसें बोलून आपले समा- गर्भी संत व महंत होते त्यां सहित पंढरीनाथांस सा- मोरे परम सद्गावें लोटां- गणीं चालले २७०	२७०

विषय	पृष्ठ.
नंतर नारायणाचें स्तवन केलें मग तुकारामबाबांनीं देवांस घरीं येण्यास आमंत्रण दिलें	२७०
देव घरीं आल्यावर त्यांजवळ आपल्या स्थितीचें वर्णन केलें	२७१
देवांस व संतांस पाव्हणेर केला	२७१
देवानें आवडीनें कण्यांची पेज सेवन केली	२७१
देव व भक्त जेवल्यानंतर लक्ष्मी, सत्यभामा, रुक्मिणी वगैरे स्त्रिया तुकारामबाबांच्या गृहीं प्रवेशून जिजाबाईच्या संसारास हांसल्यावरून ती तुकारामबाबांस कठोरत्तरे बोलली.....	२७२
फाल्गुन शुद्ध एकादशीच्या दिवशीं देवासमोर उभें राहून कीर्तन केलें	२७४
ये समयीं तुकारामाच्या दर्शनें करून पुनीत होण्यास व्रतें, पर्वकाळ इत्यादि मूर्तिमंत आली.....	२७५
नंतर इंद्रादि देवगण वगैरे दर्शनास आले.....	२७६
याप्रमाणें एकादशीपर्यंत जागर केल्यानंतर द्वादशीस	

विषय	पृष्ठ.
पारणें सोडण्यास तुकारामबाबांस संतांसह आपल्या उताऱ्यास देवानें आमंत्रण दिलें.....	२७७
देवानें विचारल्यावरून तुकारामबाबांनीं देवांस संगतें जेवण्यास विनंती केली	२७७
जैसें माता आवडीनें मुलास स्तनपान करविले तैसें देव तुकोबांस प्रेमानें वोरसतात	२७७
प्रयाणकाळीं तुकारामबाबांनीं स्त्रीस सांगतें यावें ह्मणून बोलणें केलें, ते समयीं संसार सोडून येत नाहीं असें म्हटल्यावरून उपदेश केला.....	२७८
तुकारामबाबा वैकुंठास चालले असें समजून जिजाबाई त्यांस सांगतें प्रवासाची सामोत्री व कांहीं पैसा घेऊन जा असें म्हणाली तेव्हां बोलले.....	२७९
तेव्हां तुकारामबाबा म्हणाले कीं आतां वैकुंठास चलावें, मग तुकारामबाबा आपले समागमें संत होते	

विषय	पृष्ठ.
सांस व बंधु व स्त्रीपुत्र यांस बोलिले कीं, मी वैकुंठास जातो, तुम्ही सकळ स- मागमें चला, तुम्हांसही नेतो, तेव्हां अभंग बोलले सांगातें कोणी येत नाहीं असें पाहून तुकारामबाबा तेथू- न निघाले २७९	२७९
मग अभंग गात गात राउ- ळीं परत आले २८०	२८०
सानंतर तुकारामबाबांनीं भजन करून देवास आ- रती करून लळीत केलें. लळीतें २८१	२८० २८१
सप्तरात्री देव व भक्त यांबरो- वर क्रमून निर्वाणकाळ समीप आला असें पाहून इंद्रायणीच्या कांठीं भज- न करीत चालले, तेव्हां देवादि विमानांत वसून समारंभ पाहावयास आ- ले २८१	२८१
प्रयाणापूर्वी पंढरीनाथांनीं तुकारामबाबांस प्रायश्चि- त्त घेण्यास सांगितलें २८२	२८२
स्नानादि विधि सरल्यानंतर तुकारामबाबांनीं देवांस व पंच भूतांस आपआ- पले भाग विभागून देऊ- न देह निर्वाण केला २८२	२८२

विषय	पृष्ठ.
अभिमानाचा त्याग करून दे- हाचें निरसन केल्यावर सर्वांच्या ऋणांतून मुक्त होऊन प्रतिज्ञा केली हो- ती तिज प्रमाणें आपली काया ब्रह्म केली २८४	२८४
तुकारामबाबा आपल्या साम- र्थ्यानें देहानिरसन करू- न तत्वीं लीन झाले अ- सतां देवानें ध्यानकरून हृदयामध्ये चिंतनाचे टा- र्यां अनुसंधान लावून सां- स प्रगट केलें २८६	२८६
या प्रमाणें तुकारामबाबांस प्रगट केल्यावर विष्णु ह्यणाले आतां वैकुंठास चलावें, तेव्हां समागमें घालवित आले होते सां- कडे कृपादृष्टीनें अवलोक- न करून वैकुंठास जाव- यास निघाले तेव्हां हे अभंग बोलले २८६	२८६
मग तुकारामबाबा देवांस ह्यणाले कीं आतां सत्वर प्रयाण करावें. हें ऐकून देव व भक्त यांनीं सांचें फार स्तवन केलें. ते सम- र्थीं रामेश्वरभट्टानें ह्यटले- ला अभंग २८७	२८७

विषय पृष्ठ.
ऐसी संतांची स्तुती ऐकून
अहंकृति उत्पन्न होईल व
तेणें करून देवाजीचे पाय
अंतरतील असें तुकाराम
बावा झणाले २८७

या प्रसंगी आपल्या समागमी
जनांस आलिंगन देऊन
तुकारामबावांनीं उपदेश
केला २८८

तुकारामबावांची शेवटली
विनवणी.... २८८

इतकें बोलून तुकारामबावा
देवांसमागमें वैकुंठास
गेले तेव्हां समागमें घा-
लवीत गेले होते ते झणा-
ले, कोणी देह वैकुंठीं ने-
ला होता काय ? कोणी
झणाले डोहांत गेले अस-
तील, कोणी झणाले भा-
गीरथींत देह टाकला अ-
सेल, इतक्यांत हातीच्या
टाळासी गोंवलेलें पत्र व-
रून पडलें २९३

तें पत्र वाचून सकळ समाधा-
न पावून स्नान करून श्री-
च्या देवळीं येऊन विठो-
बांस नमून आपल्या घरीं
गेले. परंतु कान्होबा, जि-
जाबाई, महादेव, विठोबा

विषय पृष्ठ.
हीं चौघेंजणें देवळांत व-
सून देवाशीं भांडूं लाग-
लीं, तेव्हां देवानें गरुडास
तुकारामबावांकडे पाठवि-
लें. गरुडानें वैकुंठीं पाहून,
शेषशयनीं जाऊन तुका-
रामबांवास वृत्तांत सांगि-
तला. तेव्हां तुकाराम-
बावांनीं पत्र लिहून दिलें
तें गरुडानें आपून कान्ह-
यापाशीं दिलें २९४

तुकारामबावा वैकुंठास
गेल्यानंतर पंढरीनाथा-
नें शोक केला २९५

तुकारामबावांनीं नित्यपा-
ठासाठीं स्वर्गाहून पाठ-
विलेले अभंग ... २९६

आख्यानें

ओंव्याचें अभंग	२९९
बाळक्रीडा	३०७
काला चेंडूफळी	३३६
कोडें	३३७
फुगड्या	३४०
लखोटा	३४१
हुंबरी	३४१
कांडण	३४२
आडसण दळण	३४३
दळण	३४३

विषय	पृष्ठ.
हाल	३४४
सुतुतु	३४५
टिपरी	३४८
विदूदांडू	३५१
मृदंगपाठ्या	३५८
डांका	३७०
पांगूळ	३७२
वासुदेव	३७५
गावगुंड	३७६
जोगी	३७६
गोंधळी	३७६
जैन	३७७
फकीर	३७७
सरवदा	३७७
मुंढा	३७८
भराड	३७८
डोईफोडा	३७९
मलंग	३७९
गाई	३७९
दिंडीगाणें	३८०
दरवेस	३८०
वैद्यगोळी	३८०
गोंधळ	३८१
कावडे	३८३
सौप्या	३८५
लळीत	३८९
अशिर्वाद	३९१
दसरा	३९३
घोंगळ्याचे अभंग	३९५

विषय	पृष्ठ.
रामचरित्र	३९७
हनुमंत स्तुती	४०१
कार्तिकीचा सोहळा... ..	४०२
पंढरपूर	४०२
मनास बोध	४०३
जोहार अभंग... ..	४०६
ब्रह्मचर्याश्रम	४०७
गृहस्थाश्रम	४०७
संन्यास	४०८
एकनाथस्तुति	४०८
धुर्वक अभंग	४०८
पाईक अभंग	४१३
सेतावर अभंग	४१५
उत्तराधिपदें	४१७
दोहोरे	४२०
येकाखडी अभंग	४२१
भुपाळ्या अभंग	४२२
पाळणे	४२४

भगवद्गीतेचे अभंग.

अध्याय १	४४९
अध्याय २	४५६
अध्याय ३	४६५
अध्याय ४	४७१
अध्याय ५	४७७
अध्याय ६	४८१
अध्याय ७	४८८
अध्याय ८	४९३
अध्याय ९	४९७

विषय	पृष्ठ.	विषय	पृष्ठ.
अध्याय १०	५०३	गार	५९१
अध्याय ११	५१०	कालयवनवध... ..	५९१
अध्याय १२	५१९	रुक्मांगद राजाचें चरित्र ...	५९३
अध्याय १३	५२२	अंबकृषी राजाचें चरित्र ...	५९६
अध्याय १४	५२७	भानुदासचरित्र	६०१
अध्याय १५	५३१	श्रीयाळचरित्र	६०४
अध्याय १६	५३५	धांवा द्रौपदीचा	६०५
अध्याय १७	५३८	मयुरध्वजचरित्र	६०६
अध्याय १८	५४३	सुदामचरित्र	६०७
— चरित्रें.		दामाजीपंताचें चरित्र ...	६१०
नृसिंहअवतारचरित्र ...	५५७	चोख्यामेळ्याचें चरित्र पहिलें	६११
मलहादचरित्र	५५८	चोख्यामेळ्याचे चरित्र दुसरें	६१३
परशुरामअवतारचरित्र ...	५६५	द्रौपदीवस्त्रहरण	६१३
श्रीरामजन्म	५६५	सांवतामाळीचरित्र	६१७
श्रीरामचरित्र... ..	५६७	हरिपाळचरित्र	६१८
सीताशोक	५६९	पदें	६२०
श्रीकृष्णजन्म	५७०	आरत्या	६२८
कृष्णचरित्र	५७५	पुरवणी	६३५

श्रीविठ्ठल.

तुकारामबाबांची गाथा.

भाग दुसरा.

बोधपर अभंग.

॥ ४७४४ ॥ अधिकार तैसा दावियेला मार्ग । चालतां हें मग कळों
येतें ॥ १ ॥ जाळूं नये नांव पावलेनि पार । मागील आधार बहुतांचा
॥ २ ॥ तुका ह्मणे रोग वैद्याचे अंगीं । नाहीं करी जगीं उपकार ॥ ३ ॥

॥ ४७४५ ॥ आहे तें सकळ कृष्णाचि अर्पण । न कळतां मन दुजें
भावी ॥ १ ॥ ह्मणऊनी पाठी लागतील भूतें । येती गवसीत पांचजणें ॥ २ ॥
ज्याचें सा वंचलें आठव न होतां । दंड या निमित्ताकारणें हा ॥ ३ ॥ तुका
ह्मणे काळें चेंपियेला गळा । मी मी वेळोवेळा करीतसे ॥ ४ ॥

॥ ४७४६ ॥ पराविया नारी माडलीसमान । मानिलिया धन काय
वेचे ॥ १ ॥ न करितां परनिंदा परद्रव्य अभिलाष । काय तुमचें यास वेचे
सांगा ॥ २ ॥ बैसलिये ठार्यां ह्मणतां रामराम । काय होय श्रम ऐसें सांगा
॥ ३ ॥ संतांचे वचनीं मानितां विश्वास । काय तुमचें यास वेचे सांगा
॥ ४ ॥ खरें बोलतां कोण लागती सायास । काय वेचे यास तुमचें सांगा
॥ ५ ॥ तुका ह्मणे देव जोडे याचसाठीं । आणीक ते आटी व लगे
कांहीं ॥ ६ ॥

॥ ४७४७ ॥ चित्त समाधानें । तरी विष वाटे सोनें ॥ १ ॥ बहू खोटा
अतिशय । जाणां भले सांगों काय ॥ २ ॥ मनाच्या तळमळें । चंदनें ही
अंग पोळे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दुजा । उपचार पीडा पूजा ॥ ४ ॥

॥ ४७४८ ॥ परिमळ म्हूण चोळूं नये फूल । खाऊं नये मूल आवडतें
॥ १ ॥ काय एक नव्हे धरितां अंतरीं । कासवीचे परी वेळोवेळां ॥ २ ॥

मोतियाचें पाणी चाखूं नये स्वाद । यंत्र भेदुनी नाद पाहूं नये ॥ ३ ॥ क-
र्मफल ह्यणुनी इच्छूं नये काम । तुका ह्यणे वर्म दावूं लोकां ॥ ४ ॥

॥ ४७४९ ॥ दुर्जनासि करी साह्य । तो ही लाहे दंड हे ॥ १ ॥ शि-
दळीच्या कुंटणी वाटा । संग खोटा खोड्याचा ॥ २ ॥ येर येरा कांचणी
भेटे । आगी उठे तेथूनी ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे कापूं नाकें । पुढें आणिकें शि-
कविती ॥ ४ ॥

॥ ४७५० ॥ करावी ते पूजा मनोचि उत्तम । लौकिकाचें काम काय असे
॥ १ ॥ कळावें तयासि कळे अंतरीचें । कारण तें साचें साचा अंगीं
॥ २ ॥ अतिशया अंतीं लाभ किंवा घात । फळ देतें चित्त बीजा ऐसें
॥ ३ ॥ तुका ह्यणे जेणें राहे समाधान । ऐसें तें भजन पार पावी ॥ ४ ॥

॥ ४७५१ ॥ एकादशीव्रत सोमवार न करिती । कोण त्यांची गति
होइल नेणों ॥ १ ॥ काय करूं बहु वाटे तळमळ । आंधळीं सकळ बहिर्मुख
॥ २ ॥ हरिहरां नाहीं बोटभरी वाती । कोण त्यांची गति होइल नेणों
॥ ३ ॥ तुका ह्यणे नाहीं नारायणीं प्रीति । कोण त्यांची गति होइल
ने णों ॥ ४ ॥

॥ ४७५२ ॥ नव्हे आराणूक संवसारा हातीं । सर्वकाळ चितीं हाचि
धंदा ॥ १ ॥ देवधर्म सादीं पडिला सकळ । विषयीं गोंधळ गाजतसे
॥ २ ॥ रात्रि दीस नपुरे कुटुंबाचें समाधान । दुर्लभ दर्शन ईश्वरा-
चें ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे आत्महसारे घातकी । थोर होते चुकी ना-
रायणीं ॥ ४ ॥

॥ ४७५३ ॥ स्मशान ते भूमि प्रेतरूप जन । सेवाभक्तिहीन ग्रामवासी
॥ १ ॥ भरतील पोट श्वानाचिया परी । वस्ति दिली घरीं यमदुतां ॥ २ ॥
अपूज्य लिंग तेथें अतित न घे थारा । ऐसी वस्ती चोरां कंटकांची ॥ ३ ॥
तुका ह्यणे नाहीं ठावी स्थिति मती । यमाची निश्चिती कुळवाडी ॥ ४ ॥

॥ ४७५४ ॥ भोगें घडे त्याग । त्यागें अंगा येती भोग ॥ १ ॥ ऐसें उ-
फराटें वर्म । धर्मा अंगीं च अधर्म ॥ २ ॥ देव अंतरे तें पाप । खोटे उगवा
संकल्प ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे भिड खोटी । लाभ विचारावा पोटी ॥ ४ ॥

॥ ४७५५ ॥ चोरें चोरातें करावा उपदेश । आपुला अभ्यास असेल
तो ॥ १ ॥ शिंदळीच्या मार्गें वेचितां पाडलें । होइल आपुलें तिच्या ऐसें
॥ २ ॥ तुका ह्यणे भितो पुढिलिया दत्ता । ह्यणुनी चिंता उपजली ॥ ३ ॥

॥ ४७२६ ॥ दया तिवें नांव भूतांचें पाळण । अणीक निर्दळण कं-
टकांचें ॥ १ ॥ पाप त्याचें नांव न विचारितां नीत । भलतेंचि उन्मत्त करी
सदा ॥ २ ॥ धर्म नीतीचा तो एकुनी वेव्हार । निवडिलें सार असार तें
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धर्म रक्षावयासाठीं । देवासही आटी जन्म घेणें ॥ ४ ॥

॥ ४७२७ ॥ थोडें परी निरें । अवीट तें घ्यावें खरें ॥ १ ॥ घ्यावें जेणें
नये तुटी । बीज वाढे बीजा पोटीं ॥ २ ॥ चित्त ठेवी ग्वाही । आणिकांशां
चाड नाही ॥ ३ ॥ आपुलें तें हित फार । तुका ह्मणे खरें सार ॥ ४ ॥

॥ ४७२८ ॥ येथें नाही उरों आले अवतार । येर ते पापर जीव
किती ॥ १ ॥ विषयाचे झणी व्हाल लोलिंगत । चेवालिया अंत न लगे
यज ॥ २ ॥ वाहोनियां भार कुंथसील ओझें । नव्हे तेंचि माझे धीता
त्याग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कैसी नाही त्याची लाज । संतीं केशीराज सा-
धियेला ॥ ४ ॥

॥ ४७२९ ॥ चालावा पंथ तो पाविजे त्या ठाया । ऐकिल्या वायां वा-
रता त्या ॥ १ ॥ ऐका जी वोजे पडतसें पायां । भावाचि तें जायावाट नव्हे
॥ २ ॥ व्याली कुमारीचा अनुभवें अनुभव । सांगतां तो भाव येत नाही
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें पाहिजे आरालें । विंचीं निवळलें तरी भासे ॥ ४ ॥

॥ ४७६० ॥ सदैव तुम्हां अवघें आहे । हातपाय चालाया ॥ १ ॥ मुखीं
वाणी कार्नी कीर्ति । डोळे मूर्ती देखाया ॥ २ ॥ अंध बहिर ठकलीं किती ।
मुक्ती होती पांगुळें ॥ ३ ॥ घरास आग लावूनी जागा । न पळे तो गा वाचेना
॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जागा हिता । कांहीं आतां आपुल्या ॥ ५ ॥

॥ ४७६१ ॥ आपुलाल्या तुम्ही रूपासी समजा । कासया वरजा
आरसिया ॥ १ ॥ हें तों नव्हे देहबुद्धीचें कारण । होईल नारायणें दान
केंलें ॥ २ ॥ ब्रूचिया वाणें वर्मासि स्पर्शिवें । हें तों नाही ठावें मोकलित्या
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहु मुख्य हा वचना । सत्याविण जाणा चाल
नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ४७६२ ॥ विटाळ तो परद्रव्य परनारी । येशुनि जो दूरी तो सोंवळा
॥ १ ॥ गद्यें पद्यें कांहीं न धरावी उपाधी । स्वाधिनचि बुद्धि करुनी ठेवा
॥ २ ॥ विचाराचें कांहीं करावें स्वहित । पापपुण्यांचीत भांडवल ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे न लगे जावें वनांतरा । विश्व विश्वभरा सारिखेंचि ॥ ४ ॥

॥ ४७६३ ॥ धन्य तें संसारीं । दयावंत जे अंतरीं ॥ १ ॥ येथें उप-
कारासाठीं । आलें घर ज्या वैकुंठीं ॥ २ ॥ लाटिकें वचन । नाहीं देहीं उ-
दासीन ॥ ३ ॥ मधुरा वाणी ओठीं । तुका ह्मणे वाव पोटीं ॥ ४ ॥

॥ ४७६४ ॥ मोकळें मन रसाळ वाणी । या चि गुणीं संपन्न ॥ १ ॥
लक्ष्मी ते ऐशा नावें । भाग्यें ज्यावें तरि सांनीं ॥ २ ॥ नमन नम्रता अंगीं ।
नेघे रंगीं पालट ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साच्या नावें । घेतां व्हावें सं-
तोषी ॥ ४ ॥

॥ ४७६५ ॥ कोलें पाप जेणें दिलें अनुमोदन । दोघांसी पतन सारि-
खें चि ॥ १ ॥ विष नवनीता विष करी संगें । दुर्जनाच्या लागें सर्व हित
॥ २ ॥ देखिलें ओढाळ निघालिया सेता । टाळावें निमित्ता थैक म्हूण
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जोडे केल्याविण कर्म । देखतां तो श्रम नमाविता ॥ ४ ॥

॥ ४७६६ ॥ अभिमानाची स्वामिनी शांति । महत्त्व घेती सकळ
॥ १ ॥ कळोनिही न कळे वर्म । तरि श्रम पावती ॥ २ ॥ सर्व सत्ता करितां
धीर । वीर्या वीर आगळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तिखट तिखें । मृदसखें
आवडी ॥ ४ ॥

॥ ४७६७ ॥ आर्तभूतांप्राति । उत्तम योजाव्या त्या शक्ति ॥ १ ॥ फळ
आणि समाधान । तेथें उत्तम कारण ॥ २ ॥ अल्पें तो संतोषी । स्थळीं
सांपडे उदेसीं ॥ ३ ॥ सहज संगम । तुका ह्मणे तो उत्तम ॥ ४ ॥

॥ ४७६८ ॥ आणुनियां मना । आवड्या धांडोळिल्या खुणा ॥ देखि-
ला तो राणा । पंढरपूरनिवासी ॥ १ ॥ यासी अनुसरल्या काय । घडे ऐसें
वांयां जाय ॥ देखिले ते पाय । सय जीवीं राहाती ॥ २ ॥ तो देखावा हा
विध । चिंतनें तें कार्य सिद्ध ॥ आणिकां संबंध । नाहीं पर्वकाळासी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे खळ । होती क्षणेंचि निर्मळ ॥ जाऊनियां मळ । वाळवंटी
नाचती ॥ ४ ॥

॥ ४७६९ ॥ बहुत सोसिलें मार्गें न कळतां । पुढती काय आतां अंध
व्हावें ॥ १ ॥ एकाचिये अंगीं हें ठेवावें लावून । नये भिन्ना भिन्न चांचपडो
॥ २ ॥ कोण होईल तो ब्रह्मांडचाळक । आपणाचे हाक देईल हाके ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दिलीं चेतवूनि सुनीं । कौतुकावांचूनि नाहीं छळ ॥ ४ ॥

॥ ४७७० ॥ वाढालियां मन न मनावी निश्चिती । भूतांचिये प्रीति
भूतपण ॥ १ ॥ म्हणऊनि मना लावावी कांचणी । इंद्रियांचे झणी ओढी

भरे ॥ २ ॥ एका एकपणे एकाचिये अंगी । लागे रंग रंगी भिळलिया ॥ ३ ॥
तुका म्हणे देव निष्काम निराळा । जीवदशे चाळा चळणांचा ॥ ४ ॥

॥ ४७७१ ॥ प्रारब्धा हातीं जन । सुख सीण पावतसे ॥ १ ॥ कारितां
घायाळाचा संग । अंगें अंग माखावें ॥ २ ॥ आविसा अंगें पीडा वसे ।
त्यागें असे बहु सुख ॥ ३ ॥ तुका म्हणे जीव भ्याला । अवव्या आला
वाहेरी ॥ ४ ॥

॥ ४७७२ ॥ आशा ते करविते बुद्धीचा लोप । संदेह तें पाप कैसें
नव्हे ॥ १ ॥ आपला आपण करावा विचार । प्रसन्न तें सार मन ग्वाही
॥ २ ॥ नांवे रूपां अंगीं लाविला विटाळ । होतें त्या निर्मळ शुद्ध बुद्ध ॥ ३ ॥
अंधळ्यानं नये देखण्याची चाली । चालीं ऐसी बोली तुका बोले ॥ ४ ॥

॥ ४७७३ ॥ आशा तृष्णा माया अपमानाचें बीज । नासिलिया पूज्य
होईजेतें ॥ १ ॥ अधीरासी नाहीं चालीं जातां मान । दुर्लभ दर्शन धीर
त्याचें ॥ २ ॥ तुका म्हणे नाहीं आणिकांसी बोल । वायां जाय मोल
बुद्धीपाशीं ॥ ३ ॥

॥ ४७७४ ॥ कृपेचें उत्तर देवाचा प्रसाद । आनंदीं आनंद वाढवावा
॥ १ ॥ बहुतांच्या भाग्यें लागलें जाहाज । येथें आतां काज लवलाहें ॥ २ ॥
अलभ्य तें आलें दारावरी फुका । येथें आतां चुका न पाहिजे ॥ ३ ॥ तुका
म्हणे जिव्हाश्रवणाच्या दारें । माप भरा वरें सिगेवरि ॥ ४ ॥

॥ ४७७५ ॥ नये पाहो घुख मात्रागमन्याचें । तैलें अभक्ताचें गुरुपुत्रा
॥ १ ॥ ह्मणऊनि वरें धरितां एकांत । तेणें नव्हे घात भजनासी ॥ २ ॥
नये हाऊं कदा निंदकाची भेटी । जया द्वैत पोटीं चांडाळाच्या ॥ ३ ॥ तु-
का म्हणे नका बोलो त्यासी गोष्टी । जयाचिये दृष्टी पाप वाढे ॥ ४ ॥

॥ ४७७६ ॥ देवासाठीं जाणा त्यासीच आटी । असेल ज्या गांठीं
पुण्यराशी ॥ १ ॥ निर्वळा पाठवी बळें वाराणसी । गेला आला त्यासी अ-
र्ध पुण्य ॥ २ ॥ कथे निद्रानंग करावा भोजनीं । त्या सुखा धणी पार
नाहीं ॥ ३ ॥ यागीं ऋण घ्यावें द्यावें सुख लाहीं । बुडतां चिंता नाहीं उ-
भयतां ॥ ४ ॥ तुका म्हणे बर्म जाणोनि करावें । एक न घलावें एका-
वरी ॥ ५ ॥

॥ ४७७७ ॥ अग्नीमाजी पडे घातु । लीन होउनि राहे आंतु ॥ होय
शुद्ध न पवे घातु । पटतंतुप्रमाण ॥ १ ॥ वाहरंगाचें कारण । मिथ्या अवघें

चि भाषण ॥ गर्व ताठा हें अज्ञान । मरण सर्वे वाहातसे ॥ २ ॥ पुरे मात-
लिया नदी । लव्हा नांदे जीवनसंधी ॥ वृक्ष उन्मळोनि भेदी । परि तो
कर्धी भंगेना ॥ ३ ॥ हस्ती परऱळा जो भंगी । तया पायीं न मरे मुंगी ॥
कोण जाय संगी । पाणोवाणी तयेच्या ॥ ४ ॥ पिटितां घणें वरी सैरा । तया
पोटीं राहे हिरा ॥ तैशा काय तगती गारा । तया थोरा होऊनि ॥ ५ ॥
लीन दीन हेंचि सार । भव उतरावया पार ॥ बुडे माथां भार । तुका ह्मणे
वाहोनि ॥ ६ ॥

॥ ४७७८ ॥ आशाबद्ध तो जगाचा दास । पूज्य तो उदास सर्वजना
॥ १ ॥ आहे तें अधीन आपुळे हातीं । आणिकां ठेवित्ती काय बोल ॥ २ ॥
जाणातिया पाठीं लागला उपाध । नेणतां तो सिद्ध भोजनासी ॥ ३ ॥ तुका
भय बांधलेंसें गांठीं । चोर लागे पाठीं दुभतया ॥ ४ ॥

॥ ४७७९ ॥ आणिकासी तारी ऐसा नाही कोणी । घडतें नासुनी भल-
ता टाकी ॥ १ ॥ सोने शुद्ध होतें भलतें तें घरीं । नासिलें सोनारीं अळंकारें
॥ २ ॥ ओल शुद्धकाळीं काळें जिरें बीज । कैचें लागनिज हातां तेंथें ॥ ३ ॥
एक गहूं करित्ती अनेक प्रकार । सांजा दिवशीं क्षीर घुगरिया ॥ ४ ॥ तुका
ह्मणे त्रिषा रुचि एका हातीं । पाधानी नासित्ती नवनीत ॥ ५ ॥

॥ ४७८० ॥ वाटे या जनाचें थोर वा आश्चर्य । न करित्ती विचार
कां हिताचा ॥ १ ॥ कोण दम ऐसा आहे यांचे पोटीं । येईल शेवटीं कोण
कामा ॥ २ ॥ काय मानुनियां राहिलीं निश्चिती । काय जाव देती यमदुतां ॥ ३ ॥
कां हीं विसरलीं मरण बापुडीं । काय यासी गोडी लागलीसे ॥ ४ ॥ काय
हातीं नाहीं करिल तयासी । काय झालें यासी काय जाणे ॥ ५ ॥ कां हीं
नाठवित्ती देवकीनंदना । मुटाया बंधना पासूनियां ॥ ६ ॥ काय मोल यासी
लागे धनवित्त । कां हें याचें वित्त घेत नाहीं ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे कांहीं भो-
गितिल खाणी । कां सा चक्रपाणी विसरलीं ॥ ८ ॥

॥ ४७८१ ॥ काय एकां झालें तें कां नाहीं ठावें । काय हें सांगावें
काय म्हूण ॥ १ ॥ देखतील डोळां ऐकतील कानीं । बोलिलें पुराणीं तेंहि
ठावें ॥ २ ॥ काय हें शरीर साच कीं जाणार । सकळ विचार जाणती हा
॥ ३ ॥ कां हें कळो नये आपुलें आपणा । बालत्व तारुण्य वृद्धदशा ॥ ४ ॥
कां हें आवडलें प्रियापुत्रधन । काय कासा कोण कोणा आलें ॥ ५ ॥ कां
हें जन्म वायां घातलें उत्तम । कां हे रामराम न ह्मणती ॥ ६ ॥ काय भुली

यांसी पडली जाणतां । देखती मरतां आणिकांसी ॥ ७ ॥ काय करिती हे
बांधलिया काळें । तुका ह्मणे बळें वज्रपार्शी ॥ ८ ॥

॥ ४७८२ ॥ जेणें नाहीं केलें आपुलें स्वहित । पुढिलांचा घात इच्छी-
तसे ॥ १ ॥ संचितासी जाय मिळोनियां खोडी । पतनाचे ओढीवरी हांव
॥ २ ॥ बांधलें गांठीं तें लागलें भोगावें । ऐसियासी देवें काय कीजे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जया गांवां जाणे जया । पुसोनियां तया वाट चाले ॥ ४ ॥

॥ ४७८३ ॥ परमार्थी तो न ह्मणावा आपुला । सलगी धाकुला हेळूं नये
॥ १ ॥ थोडाचे स्कुलिंग बहुत दावाग्नि । वाढतां इंधनीं वाढविला ॥ २ ॥
पितियानें तैसा वंदावा कुमर । जयाचें अंतर देवें वसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
शिरीं वाहावें खापर । माजी असे सारः नवनीत ॥ ४ ॥

॥ ४७८४ ॥ पोट लागलें पाठीशीं । हिंडवितें देशोदेशीं ॥ १ ॥ पो-
टाभेणें जिकडे जावें । तिकडे पोट येतें सर्वे ॥ २ ॥ जप तप अनुष्ठान । पो-
टासाठीं झाले दीन ॥ ३ ॥ पोटें सांडियेली चवी । नीचापुढें तें नाचवी
॥ ४ ॥ पोट काशियानें भरे । तुका ह्मणे झुरझुरूं मरे ॥ ५ ॥

॥ ४७८५ ॥ असख वचन होतां सर्व जोडी । जरी लग्नघडी परउपकार
॥ १ ॥ जाईल पतना यासि संदेह नाहीं । साक्ष आहे कांहीं सांगतो ते ॥ २ ॥
वदाविलें मुखें नारायणें धर्मा । अंगुष्ठ त्या कर्मासाठीं गेला ॥ ३ ॥ तुका म्हणे
आतां सांभाळा रे पुढें । अंतरीचें कुडें देईल दुःख ॥ ४ ॥

॥ ४७८६ ॥ आलें देवाजीच्या मना । तेथें कोणाचे चालेना ॥ १ ॥
हरीशंद्र ताराराणी । वाहे डोंबाघरीं पाणी ॥ २ ॥ पांडवांचा साहाकारी ।
राज्यावरोनि केले दुरी ॥ ३ ॥ तुका म्हणे उगेचि राहा । होईल तें सहज
पाहा ॥ ४ ॥

॥ ४७८७ ॥ सांगावें तें बरें असतें हें पोंटीं । दुःख देते खोटी बुद्धि
मग ॥ १ ॥ आपला आपण करावा वेव्हार । जिंकोनि अंतर मन ग्वाही
॥ २ ॥ नाहीं मार्गें येत बोलिलें वचन । पावावा तो सीण बरा मग ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे बहु भयालों खटपटे । आतां देवा खोटे शब्द पुरे ॥ ४ ॥

॥ ४७८८ ॥ पैल घरीं झाली चोरी । देहा करी बाँब ॥ १ ॥ हावा
हावा करिसी काये । फिराऊनि नेट्यां वायें ॥ २ ॥ सांडुनियां शुद्धी । नि-
जलासी गेली बुद्धि ॥ ३ ॥ चोरीं तुझा काढिला वर । वेगळें भावा घातलें
दूर ॥ ४ ॥ भलतियासी देसी वाव । लाहेसी तूं एवढा ठाव ॥ ५ ॥ तुका
ह्मणे अझुनी तरी । उरलें तें जतन करी ॥ ६ ॥

॥ ४७८९ ॥ किती वेळा खादला दगा । अन्न कां गा जागसी ना
॥ १ ॥ लाज नाही हिंडतां गावें । दुःख नवें नित्य नित्य ॥ २ ॥ सर्वे चोरा
हातीं फांसे । देखतां कैसे न देखसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सांडिती वाट । व-
ळपट करावया ॥ ४ ॥

॥ ४७९० ॥ मुदलामध्ये पडे तोटा । ऐसा खोटा उदीम ॥ १ ॥ आ-
णिकांची कां लाज नाही । आळसा जिहीं तजिलें ॥ २ ॥ एके सांते सरि-
खीं वितें । हानि हित वेगळालीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हित धरा । नव्हे पुरा
गांवढाळ ॥ ४ ॥

॥ ४७९१ ॥ निरोप सांगतां । न धरीं भय न करीं चिंता ॥ १ ॥
असो ज्याचें साचे माथां । आपण करावी ते कथा ॥ २ ॥ उतरावा भार ।
किंवा न व्हावें सादर ॥ ३ ॥ तुका म्हणे वाढे धाक । तया इह ना पर-
लोक ॥ ४ ॥

॥ ४७९२ ॥ इच्छेचें पाहिलें । डोळीं अंतीं मोकलिलें ॥ १ ॥ यांचा
विश्वास तो कायी । ऐसें विचारूनि पाहीं ॥ २ ॥ सुगंध अभ्यंगे पाळितां ।
केश फिरले जाणतां ॥ ३ ॥ पिंड पाळितां ओसरे । अवघी घेऊनि मार्गे सरे
॥ ४ ॥ करितां उपचार । कोणा नाही उपकार ॥ ४ ॥ अल्प जीवन करीं ।
तुका ह्मणे सार्धीं हरी ॥ ५ ॥

॥ ४७९३ ॥ जाऊनियां तीर्था काय तुवां केलें । चर्म प्रक्षाळिलें वरी
वरी ॥ १ ॥ अंतरीचें शुद्ध कासयानें झालें । भूषण त्वां केलें आपणया
॥ २ ॥ वृंदावन फळ घोळिलें साकरा । भीतरील थारा मोडेचिना ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नाही शांति क्षमा दया । तोंवरी कासया फुंदा तुह्मी ॥ ३ ॥

॥ ४७९४ ॥ जप तप ध्यान नलगे धारणा । विठ्ठलकीर्तनामाजी सर्व
॥ १ ॥ राहें माझ्या मना दृढ या वचनीं । आणिक ते मनीं न धरावें ॥ २ ॥
कीर्तनसमाधि साधन ते मुद्रा । राहतील थारा धरोनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
मुक्ति हरिदासांच्या घरीं । वोगळती चारी ऋद्रिसिद्धी ॥ ४ ॥

॥ ४७९५ ॥ मायबाप करिती चिंता । पोर नाईके सांगतां ॥ १ ॥
नको जाऊं देउळासी । नेतो बागुल लोकांसी ॥ २ ॥ कर्णद्वारें पुराणिक ।
भुलवी शब्दें लावी भीक ॥ ३ ॥ वैष्णवां संगती । हातीं पडलीं नेणां कि-
ती ॥ ४ ॥ आम्हा केंचा मग । करिसी उघडियांचा संग ॥ ५ ॥ तुका म्हणे
जाणें नरका । त्यांचा उपदेश आइका ॥ ५ ॥

॥ ४७९६ ॥ तडामोडी करा । परि उत्तम तें भरा ॥ १ ॥ जेणें खंडे
एके खेपे । जाय तेथें लाभें वोपे ॥ २ ॥ दाविल्या सारिखें । मार्गें नसावें
पारिखें ॥ ३ ॥ मार्गें पुढें ऋण । तुका ह्मणे फिटे हीण ॥ ४ ॥

॥ ४७९७ ॥ नसावें ओशाळ । मग मानिती सकळ ॥ १ ॥ जाय तेथें
पावे मान । चाले बोलिलें वचन ॥ २ ॥ राहों नेदी बाकी । दान ज्याचें
त्यासी टाकी ॥ ३ ॥ होवा वाटे जना । तुका म्हणे सार्थी गुणां ॥ ४ ॥

॥ ४७९८ ॥ चालिती आड वाटा । आणिकां दाविती जे नीटा ॥ १ ॥
न मनीं तयांचे उपकार । नाहीं जोडा तो गव्हार ॥ २ ॥ विष सेवूनी वारी
मार्गें । प्राण जातां जेणें संगें ॥ ३ ॥ बुडतां हाक मारी । ठाव नाहीं आणि-
कां वारी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे न करीं हिका । गुण घेऊन अवगुण
टाका ॥ ५ ॥

॥ ४७९९ ॥ दिन दिन शंका वाढे । आयुष्य नेणवतां गाढें ॥ १ ॥
कैशीं भूललीं वापुडीं । दंभ विषयांच्या सांकडीं ॥ २ ॥ विसरलीं मरण ।
त्याची नाहीं आठवण ॥ ३ ॥ देखत देखत पाहीं । तुका ह्मणे आठव
नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ४८०० ॥ सेवकासी आज्ञा स्वामीची प्रमाण । जोंवरी हा प्राण
जाय त्याचा ॥ १ ॥ आणिकांचा धाक न धरावा मनीं । निरोपावचनीं ट-
ळीं नये ॥ २ ॥ समय संभाळूनी आगळें उत्तर । घावें भेदी वज्र त्यापरी
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तरी ह्मणवावें सेवक । खादलें तें अन्न हक्क होय ॥ ४ ॥

॥ ४८०१ ॥ ह्मणसी होऊनी निश्चिंता । हरूनियां अवधीं चिंता ॥
मग जाऊं एकांता । भजन करूं ॥१॥ संसारसंभ्रमें आशा लागे पाठी । तेणें
जीवा साठी होईल तुझ्या ॥२॥ सेकीं नाडसील नाडसील । विषयसंगें अवघा
नाडसील ॥ मागुता पडसील । भवडोहीं ॥३॥ शरीर सकळ मायेचा बांधा ।
यासी नाहीं कदा अराणूक ॥ ४ ॥ करिती तडातोडी आंत बाह्यात्कारीं ।
ऐसे जाती चारी दिवस वेगीं ॥ ५ ॥ मोलाची घडी जाते वांयांविण । न
मिळे मोल धन देतां कोडी ॥ ६ ॥ जागा होई करीं हिताचा उपाय । तुका
ह्मणे हाय करिसी मग ॥ ७ ॥

॥ ४८०२ ॥ कंथा प्रावर्ण । नव्हे भिक्षेचें तें अन्न ॥ १ ॥ करीं याप-
री स्वहित । विचारूनि धर्म नीत ॥२॥ देऊळ नव्हे घर । प्रपंच परउपका-

१ ॥३॥ विधिसेवन काम । नव्हे शब्द रामराम ॥ ४ ॥ हया क्षत्रधर्म । नव्हे
निष्काम तें कर्म ॥ ५ ॥ तुका ह्यणे संती । करुनि ठेविली आइती ॥ ६ ॥

॥ ४८०३ ॥ पडोनियां राहीं । उगा च संतांचिये पायीं ॥ १ ॥ न-
लगे पुसणें सांगावें । चित्त शुद्ध करीं भावें ॥ २ ॥ सहज ते स्थिति । उप-
देश परयुक्ति ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे भाव । जवळी धरुनि आणी देव ॥ ४ ॥

॥ ४८०४ ॥ फळ देंठींहून झडे । मग मागुतें न जोडे ॥ १ ॥ ह्य-
णोनि तांतडी खोटी । कारण उचिताचे पोटी ॥ २ ॥ पुढें चढे हात ।
खाग मागिलां उचित ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे रणीं । नये पाहों पर-
तोनि ॥ ४ ॥

॥ ४८०५ ॥ अगी देखोनियां सती । अंगीं रोमांच उठती ॥ १ ॥
हा तो नव्हे उपदेश । सुख अंतरीं उल्हास ॥ २ ॥ वित्तगोतांकडे ।
चित्त न घाली न रडे ॥ ३ ॥ आठवूनि एका । उडी घाली ह्यणे तुका ॥४॥

॥ ४८०६ ॥ फळ पिके देंठीं । निमित्त वारी याची भेटी ॥ १ ॥
हा तों अनुभव रोकडा । कळों येतो खरा कुडा ॥ २ ॥ तोडिलिया ब-
ळें । वांयां जाती कार्चीं फळें ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे मन । तेथें आपुलें
कारण ॥ ४ ॥

॥ ४८०७ ॥ हालवूनि खुंट । आधीं करावा बळकट ॥ १ ॥ मग
तयाच्या आधारें । करणें अवघेंचि बरें ॥ २ ॥ सुख दुःख साहे ।
हर्षामर्षीं भंगा नये ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे जीवें । आधीं मरोनि रा-
हावें ॥ ४ ॥

॥ ४८०८ ॥ भोग द्यावे देवा । खाग भोगीं च बरवा ॥ १ ॥ आ-
पण व्हावें एकीकडे । देव कळेवरी जोडे ॥ २ ॥ योजे यथाकाळे ।
उत्तम पाला कंदे मुळें ॥ ३ ॥ वंचक त्यासी दोष । तुका ह्यणे मिथ्या
सोस ॥ ४ ॥

॥ ४८०९ ॥ जायांचें अंगुलें लेतां नाहीं मान । शोभा नेदी जन
हांसाविलें ॥ १ ॥ घुसळितां ताक कांडितां भूस । साध्य नाहीं क्लेश जा-
ती वांयां ॥ २ ॥ तुका ह्यणे नाहीं स्वता भांडवल । भिकेचें तें फोल बीज
नव्हे ॥ ३ ॥

॥ ४८१० ॥ बळ बुद्धी वेचुनियां शक्ती । उदक चालवावें युक्ती
॥ १ ॥ नाहीं चलण तया अंगीं । धांवें लवणामागें वेगीं ॥ २ ॥ पाट

मोट कळा । भरित पखाला सागळा ॥३॥ बीजा ज्यासी घ्यावें । तुका ह्मणे तैसें व्हावें ॥ ४ ॥

॥ ४८११ ॥ सत्तावर्ते मन । पाळी विठलाची आन ॥ १ ॥ आज्ञा वाहोनियां शिरीं । सांगितलें तेंचि करीं ॥ २ ॥ सरलीसे धांव नलगे वाढवावी हांव ॥ ३ ॥ आहे नाहीं त्याचें । तुका ह्मणे कळे साचें ॥ ४ ॥

॥ ४८१२ ॥ संचितचि खावें । पुढें कोणाचें न घ्यावें ॥ १ ॥ आतां पुरे हे चाकरी । राहों बैसोनियां घरीं ॥ २ ॥ नाहीं काम हातीं । आराणूक दिवसराती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । पुरे परार्थीन आतां ॥ ४ ॥

॥ ४८१३ ॥ ज्याचे गांवीं केला वास । त्यासी नसावें उदास ॥ १ ॥ तरीच जोडिलें तें भोगे । काहीं आघात नलगे ॥ २ ॥ वाढवावी थोरी । मुखें ह्मणे तुझे हरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हे गोमटी । दासा न घालावी तुटी ॥ ४ ॥

॥ ४८१४ ॥ भक्तिभाव आम्ही बांधिलासे गांठी । सादावितो हाठीं घ्या रे कोणी ॥ १ ॥ सुखाचिया पेंठे घातलें दुकान । मांडियेलें वान रामनाम ॥ २ ॥ सुखाचें फुकाचें सकळांचें सार । तरावया पार भवसिंधु ॥ ३ ॥ मार्गें भाग्यवंत झाले थोर थोर । तिहीं केला फार हाचि सांठा ॥ ४ ॥ खोटें कुडें तेथें नाहीं घातपात । तुका ह्मणे चित्त शुद्ध करीं ॥ ५ ॥

॥ ४८१५ ॥ एक शेरा अन्ना चाड । येर वाउगी बडवड ॥ १ ॥ कां रे तृष्णा वाढविशी । बांधवूनि मोहपाशीं ॥ २ ॥ औट हात तुझा जागा । येर सिणसी वाउगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे श्रम । एक विसरतां राम ॥ ४ ॥

॥ ४८१६ ॥ आलें धरयाचे पेंठे । पुढें मागुतें न भेटे ॥ १ ॥ होसी फजीती वरपडा । लक्ष चौऱ्यासीचे वेढां ॥ २ ॥ नाहीं कोणांचा सांगात । दुःख भोगितां आघात ॥ ३ ॥ एका पाउलाची वाट । कोणां सांगावा बोभाट ॥ ४ ॥ जंतिजेसी घाणां । नाहीं मारित्या करुणा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे हित पाहें । जांवरि हें हातीं आहे ॥ ६ ॥

॥ ४८१७ ॥ सिंचन करितां मूळ । वृक्ष ओलावे सकळ ॥ १ ॥ नको पृथकाचे भरी । पडों एक मूळ धरीं ॥ २ ॥ पाणचोऱ्याचें दार । वारिल

दाठारें तें थोर ॥ ३ ॥ वश झाला राजा । मग आपुल्या त्या प्रजा ॥ ४ ॥
एक चिंतामणी । फिटे सर्व सुखधणी ॥५॥ तुका ह्मणे धांवा । आहे पंढरी
विसांवा ॥ ६ ॥

॥ ४८१८ ॥ काळ जवळीं उभा नेणां । घाली झांपडी खुंटी काना ॥१॥
कैसा हुशार सावध राही । आपुला तूं आपले ठायीं ॥ २ ॥ काळ जवळीच
उभा पाही । नेदी कोणासी देऊं कांहीं ॥३॥ काळें पुरविली पाठी । वरुषें झाली
साठी ॥ ४ ॥ काळ भोंवताला भोंवे । राम येऊ नेदी जिव्हे ॥५॥ तुका ह्मणे
काळा । कर्म भिळतें तें जाळा ॥ ६ ॥

॥ ४८१९ ॥ दुष्ट भूषण सज्जनार्थें । अलभ्यलाभ पुण्य सार्थें ॥ १ ॥
धन्य ऐसा परउपकारी । जाय नरका आणिकां वारी ॥ २ ॥ मळ खाये
संबद्धणी । करी आणिकांची उजळणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साचा । प्रीति
आदर करा साचा ॥ ४ ॥

॥ ४८२० ॥ साहोनियां टांकीघाये । पाषाण देवचि झाला पाहें ॥१॥
तया रीती दृढ मन । करीं साधायी कारण ॥ २ ॥ बाण शस्त्र साहे गोळी ।
शूरां ठाव उंच स्थळीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सती । अग्न न देखे ज्या-
रीती ॥ ४ ॥

॥ ४८२१ ॥ संदेह बाधक आपआपणयांतें । रज्जुसर्पवत भासतसे ॥
भेऊनियां काय देखिलें येणें । मारें घायेविण लोळतसे ॥ १ ॥ आपण चि
तारी आपण चि मारी । आपण उद्धरी आपणयां ॥ शुक्रनळिकेन्यायें
गुंतलासी काय । विचारूनि पाहें मोकळिया ॥ २ ॥ पापपुण्य कैसे भांजिले
अंक । दशकाचा एक उरविला ॥ जाणोनियां काय होतोसी नेणता । शून्या
ठाव रिता नाहीं नाहीं ॥ ३ ॥ दुरा दृष्टी पाहें न्याहाळूनि । मृगजला पाणी
न ह्मणें चाडा ॥ धांवतां चि फुटे नव्हे समाधान । तुका ह्मणे जाण
पावे पीडा ॥ ४ ॥

॥ ४८२२ ॥ ऐसें कां हो न करा कांहीं । पुढें नाहीं नास ज्या ॥१॥
विश्वंभरा शरणागत । भूतजात बंदूनि ॥ २ ॥ श्रुतीचें कां नेवा फळ । सार-
मूळ जाणोनि ॥ ३ ॥ तुका म्हणे पुढें कांहीं । वाट नाहीं यावरी ॥ ४ ॥

॥ ४८२३ ॥ कथे उभा अंग राखेल जो कोणी । ऐसा कोण गणी
तया पापा ॥१॥ येथें तो पातकी नयेता च भला । रणीं कुचरला काय चा-

ले ॥ २ ॥ कथे बैसोनी आणिक चर्चा । धिग त्याची वाचा कुंभपाक ॥३ ॥
तुका ह्मणे ऐल पैल ते थडिचे । बुडतील साच मध्यभागीं ॥ ४ ॥

॥ ४८२४ ॥ कलतरुखालीं । फळें येती मागीतलीं ॥ १ ॥ तेथें बैस-
ल्याचा भाव । विचारुनि बोलें ठाव ॥ २ ॥ घावें तें उत्तर । येतो प्रतित्या-
चा फेर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मनीं । आपुल्याचि लाभहानि ॥ ४ ॥

॥ ४८२५ ॥ पायरवे अन्न । मग करी क्षीदक्षीण ॥ १ ॥ ऐसे होती
घातपात । लाभे विण संगें थीत ॥ २ ॥ जन्माची जोडी । वाताहात एके
घडी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शंका । हित आड या लौकिका ॥ ४ ॥

॥ ४८२६ ॥ बीज पेरें सेतीं । मग गाडेवरी वाहाती ॥ १ ॥ वांयां गेलें
ऐसें दिसे । लाभ त्याचे अंगीं वसे ॥ २ ॥ पाल्याची जतन । तरि प्रांतीं
येती कण ॥ ३ ॥ तुका म्हणे आळा । उदक देतां लाभे फळा ॥ ४ ॥

॥ ४८२७ ॥ नाहीं पाइतन भूपतीशीं दावा । धिग त्या कर्तव्या आगी
लागो ॥ १ ॥ मुंगियांच्या मुखा गजाचा आधार । न साहावे भार जाय
जीवें ॥ २ ॥ तुका म्हणे आधीं करावा विचार । शूरपणें तीर मोक-
लावा ॥ ३ ॥

॥ ४८२८ ॥ नका धरूं कोणी । राग वचनाचा मनीं ॥ १ ॥ येथें
बहुतांचें हित । शुद्ध करोनि राखा चित्त ॥ २ ॥ नाहीं केली निंदा । आह्मी
दूषिलेंसे भेदा ॥ ३ ॥ तुका म्हणे मज । येणेंविण काय काज ॥ ४ ॥

॥ ४८२९ ॥ धुधेलिया अन्न । घावें पात्र न विचारुन ॥ १ ॥ धर्म
आहे वर्मा अंगीं । कळलें पाहिजे प्रसंगीं ॥ २ ॥ द्रव्य आणि कन्या ।
येथें कुळ कर्म सोधण्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुण्य गांठी । तरिच उचितासी
भेटी ॥ ४ ॥

॥ ४८३० ॥ कर्कशसंगती । दुःख उदंड फजिती ॥ १ ॥ नाहीं इह ना
परलोक । मजुर दिसे जैसे रंक ॥ २ ॥ वचन सेंटावरी । त्याचें ठेवूनि धि-
कारी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पायीं वेडी । पहिली कपाळीं कुच्हाडी ॥ ४ ॥

॥ ४८३१ ॥ जाणावें तें सार । नाहीं तरी दगा फार ॥ १ ॥ डोळे
झांकिलिया रवि । नाहीं ऐसा होय जेवीं ॥ २ ॥ बहुथोड्या आड । निवा-
रितां लाभें जाड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खरें । नेलें हातींचें अंधारें ॥ ४ ॥

॥ ४८३२ ॥ मुळीं नेणपण । झाला तरी अभिमान ॥ १ ॥ वांयां जावें
हेंचि खरें । केलें तेणेंचि प्रकारें ॥ २ ॥ अराणूक नाहीं कधीं । झाली तरी
भेदबुद्धि ॥ ३ ॥ अंतरली नाव । तुका ह्मणे नाहीं ठाव ॥ ४ ॥

॥ ४८३३ ॥ संवसारसांते आले हो आइका । तुटीचें तें नका केपं
भरूं ॥ १ ॥ लाभाचा हा काळ अवघे विचारा । पारखी ते करा साह्य येथें
॥ २ ॥ शृंगारिलें दिसे न कळे अंतर । गोविला पदर उगवेना ॥ ३ ॥ तुका
ह्मणे खोटें गुंफतां विसारें । हातिचिया खरें हातीं घ्यावें ॥ ४ ॥

॥ ४८३४ ॥ सारावीं लिगाडें धरावा सुपंथ । जावें उसंतीत हळूहळू
॥ १ ॥ पुढें जातियाचे उमटले माग । भांवावलें जग आडरानें ॥ २ ॥ वेच-
ल्याचा पाहे वरावरि झाडा । बळाचा निधडा पुढिलिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
जैसी दाखवावी वाणी । ते द्यावी भरोनी शेवट तों ॥ ४ ॥

॥ ४८३५ ॥ बुद्धिमंदा शिरीं । भार फजिती पदरीं ॥ १ ॥ जाय तेथें
अपमान । पावे हानि थुंकी जन ॥ २ ॥ खरियाचा पाड । मार्गें लावावें लि-
गाड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करी । वर्म नेणें भरोवरी ॥ ४ ॥

॥ ४८३६ ॥ पूर्वजांसी नका । जाणें तें एक आइका ॥ १ ॥ निंदा
करावी चाहाडी । मनीं धरुनि आवडी ॥ २ ॥ मात्रागमना ऐसी । जोडी
पातकांची रासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाट । कुंभपाकाची ते नीट ॥ ४ ॥

॥ ४८३७ ॥ आवडीचें दान देतो नारायण । बाहे उभारोन राहि-
लासे ॥ १ ॥ जें जयासी रुचे तें करी समोर । सर्वज्ञ उदार मायबाप ॥ २ ॥
ठायीं पडिलिया तेंचि लागे खावें । ठायींचेंचि घ्यावें विचारुनि ॥ ३ ॥
बीज पेरुनियां तेंचि घ्यावें फळ । डोरलीस केळ कैचें लागे ॥ ४ ॥ तुका
ह्मणे देवा कांहीं बोल नाहीं । तुझा तूंचि पाहीं शत्रु सखा ॥ ५ ॥

॥ ४८३८ ॥ खोव्याचा विकरा । येथें नव्हे कांच हिरा ॥ १ ॥ काय
दावायाचें काम । उगाच वाढवावा श्रम ॥ २ ॥ परीक्षकाविण । मिरवों जा-
तें तें हीण ॥ ३ ॥ तुका पांयां पडे । वाद पुरे हे झगडे ॥ ४ ॥

॥ ४८३९ ॥ नयो वाचे अनुचित वाणी । नसो मनीं कुडी बुद्धि ॥ १ ॥
ऐसें मागा अरे जना । नारायणा विनवूनि ॥ २ ॥ कामक्रोधां पडो चिरा ।
ऐसा बरा सायास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नानाछंदें । या विनोदें न पडावें ॥ ४ ॥

॥ ४८४० ॥ एका जी संतजन । सादर मन करुनि ॥ १ ॥ सकळांचें
सार एक । कंटक ते सजावे ॥ २ ॥ विशेषता कांद्याहूनि । सेवित्या घाणी
आगळी ॥ ४ ॥ तुका म्हणे ज्याची जोडी । ते परवडी बैसिजे ॥ ४ ॥

॥ ४८४१ ॥ बरें सावधान । राहावें समय राखोन ॥ १ ॥ नाहीं सा-
रखिया वेळां । अवघ्या पावतां अवकळा ॥ २ ॥ लाभ अथवा हानी । थो-

ड्यामध्येच भोवनी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे राखा । आपणा नाही तोंचि
वाखा ॥ ४ ॥

॥ ४८४२ ॥ रंगीं रंगें रे श्रीरंगे । काय भुललासी पतंगें ॥ १ ॥ शरी-
र जायाचें ठेवणें । धरिती अभिळास झणें ॥ २ ॥ नव्हे तुझा हा परिवार ।
द्रव्य दारा क्षणभंगूर ॥ ३ ॥ अंतकाळींचा सोडरा । तुका ह्मणे विठो
धरा ॥ ४ ॥

॥ ४८४३ ॥ डोळ्यामध्ये जैसैं कणु । अणु तेंहि न समाये ॥ १ ॥
तैसैं शुद्ध करीं हित । नका चित्त बाटवूं ॥ २ ॥ आपल्याचा कळवळा । आ-
णिका बाळावरि नये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बीज मुडा । जैशा चाडा
पिकाच्या ॥ ४ ॥

॥ ४८४४ ॥ कथनी पठणी करूनि काय । वांचुनि रहणी वांयां जाय
॥ १ ॥ मुखीं वाणी अमृतगोडी । मिथ्या भुके चरफडी ॥ २ ॥ पिळणी
पाक करितां दगडा । काय जडा होय तें ॥ ३ ॥ मधु मेळवूनि माशी । आ-
णिका सांसी पारधिया ॥ ४ ॥ मेळऊनि धन मेळवी माती । लोभ्या
हातीं तेंचि मुखीं ॥ ५ ॥ आपलें केलें आपण खाय । तुका वंदी त्याचे
पाय ॥ ६ ॥

॥ ४८४५ ॥ विंचा पीडी नांगी । ज्याचा दोष त्याचे अंगी ॥ १ ॥
केला पाहिजे विचार । मन मित्र दावेदार ॥ २ ॥ मधुरा उत्तरीं । रांवा
खेळे उरावरी ॥ ३ ॥ तुका म्हणे रेडा । सुखें जाती ऐशा पीडा ॥ ४ ॥

॥ ४८४६ ॥ ऐसा कोणी नाहीं हें जया नावडे । कन्या पुत्र घोडे
दारा धन ॥ १ ॥ निव घेतें रोगी कवणिया सुखें । हरावया दुःखें व्या-
धि पीडा ॥ २ ॥ काय पळे सुखें चोरा लागें पाठी । न घलावी का
ठी आड त्या ॥ ३ ॥ जयाचें कारण तोचि जाणे करूं । नये कोणा
वारूं आणिकासी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तरी सांपडे निधान । द्यावा ओंवाळून
जीव बळी ॥ ५ ॥

॥ ४८४७ ॥ मागील ते आटी येणें घडे सांग । सुतवेल अंग एका
सूत्रें ॥ १ ॥ पहिपाहुणेर ते सोहळ्यापुरते । तेथूनि आरते उपचार ते ॥ २ ॥
आवश्यक तेथें आगळा आदर । चाली थोडें फार संपादतें ॥ ३ ॥ तुका
म्हणे ऋण फिट्टे एके घडी । अलभ्य ते जोडी हातां आल्या ॥ ४ ॥

॥ ४८४८ ॥ आपुलिया हिता जो असे जागता । धन्य माता पिता
तयाचिया ॥ १ ॥ कुळीं कन्यापुत्र होतीं जीं सात्विक । तयाचा हरिख वाटे
देवा ॥ २ ॥ गीता भागवत करिती श्रवण । अखंड चिंतन विठोबाचें ॥ ३ ॥
तुका म्हणे मज घडो त्याची सेवा । तरी माझ्या दैवा पार नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ४८४९ ॥ आपुलें वेचूनि खोडा घाली पाव । ऐसे जया भाव हीन
बुद्धि ते ॥ १ ॥ विषयांच्या संगें आयुष्याचा नास । पडियेलें ओस स्वाहिता-
चें ॥ २ ॥ भुलल्याचें अंग आपणा सारिखें । छंदाच सारिखें वर्ततसे ॥ ३ ॥
तुका म्हणे दुःख उमटे परिणामीं । लंपटासी कार्मीं रतलिया ॥ ४ ॥

॥ ४८५० ॥ एकाचिया घाट्या टोके । एक फिके उपचार ॥ १ ॥
ऐसी सत्रे गोवळिया । भाव तया पढियंता ॥ २ ॥ एकाचें तें उच्छिष्ट
खाय । एका जाय ठकवूनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहु सोपें । बहु रूपें
अनंत ॥ ४ ॥

॥ ४८५१ ॥ काय लवणकणिकेविण । एके क्षीण सागर ॥ १ ॥ मां
हे येवढी अडचण । नारायणीं मजविण ॥ २ ॥ कुबेर अटाहास जोडी ।
काय कवडी कारणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काचमणि । कोण गणी
भांडारी ॥ ४ ॥

॥ ४८५२ ॥ कौडीकौडीसाठीं फोडिताती शिर । काढुनि रुधिर मलंग
ते ॥ १ ॥ पांघरती चर्म लोहाची सांक्रळी । मारिती आरोळी धैर्यबळें
॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांचा नव्हेचि स्वधर्म । न कळेचि वर्म गोविंदाचें ॥ ३ ॥

॥ ४८५३ ॥ ज्याची जया आस । तयाजवळी सा वास ॥ १ ॥ येर
जवळी तें दुरी । धेनु वत्स सांडी घरीं ॥ २ ॥ गोडी प्रियापार्शी । सुख उपजे
येरासीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बोल । घडे तयाठायीं मोल ॥ ४ ॥

॥ ४८५४ ॥ तरिच होय वेडी । नग्न होय धडफुडी ॥ १ ॥ काय बो-
लाचें गौरव । आंत वरी दोन भाव ॥ २ ॥ मृगजळा न्याहाळितां । तान
न वजाये सेवितां ॥ ३ ॥ न पाहे आणिकाची आस । शूर बोलिजे तयास
॥ ४ ॥ तुका ह्मणे या लक्षणें । संत अळंकार लेणें ॥ ५ ॥

॥ ४८५५ ॥ जिंकावा संसार । येणें नांवें तरी शूर ॥ १ ॥ येरें
काय तीं बापुडीं । कीर अहंकाराची घोडी । २ ॥ पण ऐशा नांवें ।
देव धरिजेतो भावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ज्यावें । सत्य कीर्तीनें
वरवें ॥ ४ ॥

॥ ४८५६ ॥ घरोघरीं अवघें झालें ब्रह्मज्ञान । परि मेळवण बहु माझी
॥ १ ॥ निरे कोणापाशीं होय एक रज । तरि द्या रे मज दुर्बळासी ॥ २ ॥
आशा तृष्णा माया कालवूनि दोन्ही । दंभ तो दूरोनि दिसतसे ॥ ३ ॥
काम क्रोध लोभ सिणवी बहुत । मेळवूनि आंत काळकूट ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे
तेथें कांहीं हातां नये । आयुष्य मोलें जाये वांयांविण ॥ ५ ॥

॥ ४८५७ ॥ भावें गावें गीत । शुद्ध करूनियां चित्त ॥ १ ॥ तुज
व्हावा आहे देव । तरि हा सुलभ उपाव ॥ २ ॥ आणिकांचे कार्नी । गुण
दोष मना नाणीं ॥ ३ ॥ मस्तक ठेंगणा । करीं संतांच्या चरणा ॥ ४ ॥
वेचीं तें वचन । जेणें राहे समाधान ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे फार । थोडा तरी पर
उपकार ॥ ६ ॥

॥ ४८५८ ॥ वचन तें नाहीं तोडीत शरीरा । भेदत अंतरा वज्राऐसैं
॥ १ ॥ कांहीं न साहावे काशा ही कारणें । संदेह निधान देह बळी ॥ २ ॥
नाहीं शब्द मुखीं लागत तिखट । नाहीं जड होत पोट तेणें ॥ ३ ॥ तुका
ह्मणे जरी गिळे अहंकार । तरी वसे घर नारायण ॥ ३ ॥

॥ ४८५९ ॥ नव्हों आतां जीवीं कपटवसती । मग काकुळती कोणा
यावें ॥ १ ॥ सत्याचिये मापें गांठीं नये नाड । आदि अंत गोड नारायण
॥ २ ॥ चोखटिया नाहीं विटाळाचा आघात । साच तें साचांत सांचा पडे
॥ ३ ॥ विचारिली वाट उसंत सीतल । बुद्धिपुढें बळ तृणतुल्य ॥ ४ ॥
आहाराच्या घांसैं पचोनियां जीरे । वासना ही उरे उर्वरीत ॥ ५ ॥ तुका
ह्मणे ताळा घालावा वचनीं । तूं माझी जननी पांडुरंगा ॥ ६ ॥

॥ ४८६० ॥ वैष्णवमुनिविप्रांचा सन्मान । करावा आपण घेऊं नये ॥ १ ॥
प्रभु झाला तरी संसाराचा दास । विहित तयास यांची सेवा ॥ २ ॥ तुका
ह्मणे हे आशीर्वाद बळी । जाईल तो छळी नरका यासीं ॥ ३ ॥

॥ ४८६१ ॥ दह्यांचिया अंगीं निघे ताक लोणी । एका मोलें दोन्ही
मार्गो नये ॥ १ ॥ आकाशाचे पोटीं चंद्र तारांगणें । दोहींशी समान पाहों
नये ॥ २ ॥ पृथ्वीचा पोटीं हिरा गारगोटी । दोहींसी संसाटी करूं न-
ये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसे संत आणि जन । दोहींसी समान भजूं नये ॥ ४ ॥

॥ ४८६२ ॥ तरिच जन्मा यावें । दास विठ्ठलाचें व्हावें ॥ १ ॥ नाहीं
तरि काय थोडीं । श्वानशूकरें वापुडीं ॥ २ ॥ ज्याल्याचें तें फळ । अंगीं
लागों नेदी मळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भले । ज्याच्या नांवें मानवलें ॥ ४ ॥

॥ ४८६३ ॥ दिकाचि या नाही संसारसंबंधा । तुटेना या बाधा भवरो-
गाची ॥ १ ॥ तांतडींत करीं ह्यणऊनि तांतडी । साधिली ते घडी सोनि-
याची ॥ २ ॥ संकल्पाच्या बीजे इंद्रियांची चाली । प्रारब्ध तें घालीं गर्भ
वासीं ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे बीजे जाळूनी सकळ । करावा गोपाळ आपु-
ला तो ॥ ४ ॥

॥ ४८६४ ॥ लावुनि काहाळा । सुखें करितों सोहळा ॥ १ ॥ साद-
वीत गेलों जना । भय नाही सत्य जाणां ॥ २ ॥ गात नाचत विनोदें ।
टाळघागच्यांच्या छंदें ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे भेव । नाही पुढें येतो
देव ॥ ४ ॥

॥ ४८६५ ॥ जेणें वाढे अपकीर्ति । स्वार्थी तें वर्जावें ॥ १ ॥ सत्य
रुचे भलेपण । वचन तें जगासी ॥ २ ॥ होइजे तें शुद्ध त्यागें । वाउगें तें
सारावें ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे खोटें वर्म । निंद्यकर्म काळीमा ॥ ४ ॥

॥ ४८६६ ॥ नाही लोपों येत गुण । वेधी आणीकें चंदन ॥ १ ॥
न संगतां पडे ताळा । रूप दर्पणीं सकळां ॥ २ ॥ सारविलें वरी ।
आहाच ते क्षणभरी ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे वोहळें । सागराच्या ऐसें
व्हावें ॥ ४ ॥

॥ ४८६७ ॥ नये स्तवूं काच होतें क्रियानष्ट । फुंदाचे ते कष्ट भंगा
मूळ ॥ १ ॥ नाही परमार्थ साधत लौकिकें । धरून होतों फिकें अंगा
आलें ॥ २ ॥ पाराखया पुढें नये घालूं तोंड । तुटी लाभा खंड होतो मा-
ना ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे तरी मिरवते परवडी । कामावल्या गोडी आवि-
नाश ॥ ४ ॥

॥ ४८६८ ॥ देवाचिये चाडे प्रमाण उचित । नये वांटू चित्त निषे-
धासीं ॥ १ ॥ नये राहों उभें कसमळापासी । भुंकतील तैसीं सांडावीं
तीं ॥ २ ॥ तुका ह्यणे क्षमा सुखाचिये रासी । सांडोनि कां ऐसी दुः-
खी व्हावें ॥ ३ ॥

॥ ४८६९ ॥ जग ऐसें बहु नांवें । बहु भावे भावना ॥ १ ॥ पाहों
बोलों बहु नये । सत्य काय सांभाळा ॥ २ ॥ कारियासी जे कारण । तें ज
त्न करावें ॥ ३ ॥ तुका म्हणे संतजनीं । हेंचि मनीं धरावें ॥ ४ ॥

॥ ४८७० ॥ निघालें तें अग्निहनि । आतां झणी आतळे ॥ १ ॥
पळवा परपरतें दुरी । आतां हरि येथुनि ॥ २ ॥ धारिलें तैसें श्रुत करा हो ।

येथें आहो प्रपंची ॥ ३ ॥ अबोल्यानें ठेला तुका । भेजानि लोकां
निराळा ॥ ४ ॥

॥ ४८७१ ॥ सकळ पूजा स्तुति । करावी ते व्हावें याती ॥ १ ॥ ह्य-
णऊनि वारा जन । संतपूजा नारायण ॥ २ ॥ सेवावें तें वरी । दावी उ-
मदूनि ढेंकरीं ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे सुरा । दुधा ह्यणतां केवीं बरा ॥ ४ ॥

॥ ४८७२ ॥ धीर नव्हे मने । काय तयापाशीं उणें ॥ १ ॥ भार घात-
लियावरी । दासां नुपेक्षील हरी ॥ २ ॥ याऐसी आटी । द्यावी द्रव्याचिये
साटी ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे पोटे । देवा बहु केलें खोटे ॥ ४ ॥

॥ ४८७३ ॥ द्रव्याचिया कोटी । नये गांडीची लंगोटी ॥ १ ॥ अंतीं
बोळवणेसाठीं । पांडुरंग धरा कंठीं ॥ २ ॥ लोभाचीं लोभिकें । यांचें सन्नि-
धान फिकें ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे हितें । जग नव्हो पडो रितें ॥ ४ ॥

॥ ४८७४ ॥ जळों अगी पडो खाण । नारायण भोगिता ॥ १ ॥
ऐसी ज्याची वदे वाणी । नारायणीं ते पावे ॥ २ ॥ भोजनकाळीं क-
रितां धंदा । ह्यणा गोविंदा पावलें ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे न लगे मोल ।
देवा बोल आवडती ॥ ४ ॥

॥ ४८७५ ॥ मेला तरी जावो सुखें नरकासी । कळंकी याविशीं शि-
वों नयें ॥ १ ॥ रजस्वला करी वेलासी आघात । अंतरे तों हित दुरी
वरें ॥ ३ ॥ उगी च कां आली नासवावीं फळें । विटाळ विटाळें काल-
वूनि ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे लोणी घालोनि शेणांत । उपेगाची मात काय
असे ॥ ५ ॥

॥ ४८७६ ॥ अतिसाई बुडे गंगे । पाप लागे साचें त्या ॥ १ ॥ हें तो
आपुलिया गुणें । असे जेणें योजिलें ॥ २ ॥ अवचटें अग्नि जाळी । न सां-
भाळी दुःख पावे ॥ ३ ॥ जैसें तैसें दावी आरसा । नकळ्या कैसा पा-
लटे ॥ ४ ॥

॥ ४८७७ ॥ फळकट तो संसार । येथें सार भगवंत ॥ १ ॥ ऐसें जाग-
वितों मना । सरसें जना सहित ॥ २ ॥ अवघें निरसूनी काम । घ्यावें नाम
विठोवाचें ॥ ३ ॥ तुका म्हणे देवाविण । केला सीण तो मिथ्या ॥ ४ ॥

॥ ४८७८ ॥ एका एक साह्य करूं । अवघे धरूं सुपंथ ॥ १ ॥ कोण
जाणे कैसी परी । पुढें उरी ठेवितां ॥ २ ॥ अवघे धन्य होऊं आतां । स्मरवि-
तां स्मरण ॥ ३ ॥ तुका म्हणे अवघी जोडी । ते आवडी चरणाची ॥ ४ ॥

॥ ४८७९ ॥ आपुलें आपण जाणावें स्वहित । जेणें राहे चित्त समा-
धान ॥ १ ॥ बहुरंगें माया असे विखरली । कुंटित चि चाली होतां बरी ॥ २ ॥
पूजा ते अबोला चित्ताच्या प्रकारीं । भाव विश्वंभरीं समर्पावा ॥ ३ ॥ तुका
म्हणे गेला फिटोनियां भेव । मग होतो देव मनाचा चि ॥ ४ ॥

॥ ४८८० ॥ भल्याचें कारण सांगावें स्वहित । जैसी कळे नीत आ-
पणासी ॥ १ ॥ परी आम्ही असों एकाचिये हातीं । नाचवितो चिर्ती
साचें तैसें ॥ २ ॥ वाट सांग त्याच्या पुण्या नाहीं पार । होती उपकार
अगणित ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझी बहू कृपावंत । आपुले उचित केले
संती ॥ ४ ॥

॥ ४८८१ ॥ कायावाचामनें झाला विष्णुदास । काम क्रोध त्यास
बाधीतना ॥ १ ॥ विश्वास तो करी स्वामीवरी सत्ता । सकळ भोगिता
होय त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त करावें निर्मळ । येऊनि गोपाळ राहे
तेथें ॥ ३ ॥

॥ ४८८२ ॥ चुकलिया ताळा । वाती घालूनि बैसें डोळा ॥ १ ॥
तैसें जागें करी चित्ता । कांहीं आपुलिया हिता ॥ २ ॥ निक्षेपिलें ध-
न । तेथें गुंतलेसें मन ॥ ३ ॥ नासिवंतासाठीं । तुका ह्मणे करिसी
आटी ॥ ४ ॥

॥ ४८८३ ॥ करूनि जतन । कोणा कामा आलें धन ॥ १ ॥ ऐसें
जाणतां जाणतां । कां रे होतोसी नेणता ॥ २ ॥ प्रिया पुत्र बंधु ।
नाहीं तुज यांशीं संबंधु ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एका । हरीविण नाहीं
सखा ॥ ४ ॥

॥ ४८८४ ॥ आमची जोडी ते देवाचे चरण । करावें चिंतन विठो-
वाचें ॥ १ ॥ लागेल तरी कोणी ध्यावें धरणीवरी । आमुपचि वरी आ-
वढीच्या ॥ २ ॥ उभारिला कर प्रसिद्ध या जग । करूं केला त्याग
मार्गें पुढें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे होय दरिद्र विच्छिन्न । ऐसें देऊं दान ए-
कवेळें ॥ ४ ॥

॥ ४८८५ ॥ ऐका गाये अवघे जन । शुद्ध मन तें हित ॥ १ ॥
अवघा काळ नव्हे जरी । समयावरी जाणावें ॥ २ ॥ नाहीं कोणी सर्वे
येता । सचिता या वेगळा ॥ ३ ॥ बरवा अवकाश आहे । करा साहे इंद्रि-